

2687-5640

PREMIUM E-JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Year : 2021
Cilt / Volume : 5
Sayı / Issue : 17
ss / pp : 643-654

<http://dx.doi.org/pejoss.2199>
Araştırma Makalesi / Research Article
Makale Geliş / Received : 26.11.2021
Yayınlama / Published : 31.12.2021

Prof. Dr. Ali Rıza GÜL

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Eskişehir / TÜRKİYE

<https://orcid.org/0000-0002-5194-3223>

AKADEMİK SÜREÇLERDE MÜZAKERE ADABI: TRAJİK BİR MEGALOMAN TAVRIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Özet

Bu çalışma bilimsel eserler için büyük öneme sahip olan müzakerenin etik kuralları ile ilgilidir. Çalışmada örnek olarak Prof. Dr. Mustafa Öztürk'ün Karar Gazetesinde kendisinin Zâhirî ve Selefî Din Yorumu Sempozyumunda müzakerecisi olan bir akademisyene cevap olarak yayınladığı "Serzeniş" başlıklı eleştirel yazısı analizi ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Etik ilkelere bağlı olarak yapıldığında akademik süreçlerde görüş alışverişinde bulunmaya imkan veren ve eserlerin olgunlaşmasına katkı sağlayan eleştiri, Öztürk'ün mezkur yazısında maalesef eleştiri olmaktan çıkarak bir hakaret aracına dönüşmektedir. O bu yazısında aşağılamada, tepeden bakmada ve kabalıkta zirve yapan bir üslup kullanarak bütün nezaket kurallarını çiğnemekte ve etik ilkeleri ihlal etmektedir. Öztürk'ün bir bilim insanına kesinlikle yakışmayacak nitelikte olan bu yazısı sadece müzakerecisini değil, aynı zamanda ilahiyat araştırmacılarının neredeyse tamamını karalar niteliktedir. O bununla da yetinmemekte, Kur'an ve Sünnet'i anlama konusunda Hz. Peygamber'in sahabilerinden bazılarının ilk ve primitif örnekler olabileceklerini söylemekte, sahabenin önde gelen alimlerinden İbn Ömer'i özellikle hedef almaktadır. Bu makalenin amacı Öztürk'e kendi üslubuyla karşılık vermek değil, akademik camiada müzakere ve eleştiri adabıyla ilgili farkındalık oluşmasına katkı sağlamaktır.

Keywords: eleştiri, müzakere adabı, akademik etik ilkeler, akademik üslup, Mustafa Öztürk.

CRITICISM ETIQUETTE IN ACADEMIC PROCESSES: REFLECTIONS OF A TRAGIC MEGALOMANIACAL ATTITUDE

Abstract

This paper mainly deals with the ethical rules of discussion in a scholarly conference that is of great importance for scientific studies. As a case study, it provides an analytical and critical approach to Mustafa Öztürk's review article titled "Serzeniş" (reproach) appeared in his column in Karar Newspaper in response to a discussant from academia at the Symposium on Zâhirî and Salafî Interpretation of Religion. Provided that ethical principles are observed, critique is an effort that allows exchange of views in academic processes and helps the academics to improve their works, in Öztürk's mentioned article, this, unfortunately, turns into an occasion of insult rather than criticism. In this article, he uses a style that peaks in humiliation, contempt and rudeness and violates all the rules of courtesy and ethical principles. Written in a style that can never be attributed to a scientist, Öztürk's article denigrates not only his discussant but also almost all researchers working in the field of Islamic theology. He goes even further to claim that some Companions of the Prophet could be the first and primitive figures to

understand the Qur'an and Sunnah and specifically targets Ibn Umar, a leading scholar among the Companions. This article does not aim to respond to Öztürk with his own style, but rather to raise an awareness in the academic community about the manners of scholarly discussion and critique.

Keywords: criticism, negotiation etiquette, academic ethics, academic style, Mustafa Öztürk.

1. GİRİŞ

Müzakere ya da eleştiri akademik hayatın olmazsa olmazıdır. Bilimsel çalışmalar onunla çözümlenip değerlendirilir, hataları giderilip olgunlaştırılır. Bu akademik etkinlikte amaç, mümkün olduğunca sağlam eserlere ve sağlıklı sonuçlara ulaşmaktır. Sempozyumlarda tebliği değerlendirmesi için eleştirmen veya müzakereci tayin edilmesinin, kitap veya makale basımından önce hakemin onayına ihtiyaç duyulmasının, tez savunmalarında veya akademik yükseltmelerde jüri atanmasının temel nedeni de aslında budur. Bu görevlerden birini kabul eden bir bilim insanının yazarla arasındaki kişisel münasebetlerini, yazarın sosyal statüsünü, ideolojisini, mesleğini ve sair her şeyini bir kenara bırakarak yalnızca metin üzerine yoğunlaşması akademik etik gereğidir. Sağlıklı bir netice de yine ancak böyle bir metotla elde edilebilir.

Ancak bazen müzakere veya eleştiri de amacını aşabilir, çılgıncıdan çıkabilir, kişilik haklarını ihlale dönüşebilir, hatta hakaret noktasına ulaşabilir. Oysa akademik eleştirinin böyle bir amacı ve yöntemi yoktur. Önemli olan, bu faaliyetin belli kurallar içerisinde yapılmasıdır. Biz bu yazımızda işte bu kuralların neler olduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Fakat biliyoruz ki akademik eleştiri etik kuralları bulunan bir edebi faaliyettir; onun bir de görgülülük ve efendilik tarafı vardır ki bu onun diğer tarafından daha önemsiz değildir. Başlığımızda adap kelimesini kullanmamız onun bu özelliği nedeniyle.

Bu makaleyi yazma nedenimiz, Prof. Dr. Mustafa Öztürk'ün Karar Gazetesinde yayınladığı “Serzeniş” başlıklı yazısıdır.¹ Öztürk bu yazısında Kur'an Araştırmaları Merkezi (KURAMER) tarafından düzenlenen ve yayınlanan *Zâhiri ve Selefi Din Yorumu Sempozyumunda*² müzakerecisi olan akademisyen meslektaşına isim vermeden ağza alınmayacak kadar galiz ifadelerle saldırmaktadır. Onun akademik bir eleştiriye karşı sergilediği bu tavır, zihnimizde bir eleştirinin sahip olması gereken adabı gündeme getirmemiz gerektiği şeklinde bir kanaatin doğmasına neden olmuştur. Yazımızın hemen başında, bu adabı dile getirirken adabı muaşeretten ayrılmayacağımızı, Sayın Öztürk'ün üslubuna aynı üslupla cevap vermeyeceğimizi, kişilik haklarını ihlal etmeyeceğimizi ve bilimsel etik ilkelerinin dışına çıkmayacağımızı özellikle belirtmek istiyoruz. Analizci ve eleştirel bir bakış açısıyla meseleye yaklaşacağımız bu makalemizde amacımız, etik ilkelere uygun olarak yapılan ilmi eleştirilere bir örnek daha eklemek suretiyle akademik camiada müzakere ve eleştiri adabıyla ilgili farkındalık oluşmasına katkı sağlamaktır.

2. MÜZAKERE VE ELEŞTİRİ ADABI

Arapçadan dilimize geçmiş bir kelime olarak müzakere “bir konu üzerinde fikir alışverişinde bulunma, olaşma, sözlü sınav, etüt / mütalaa” anlamlarında kullanılır.³ Bir kavram olarak müzakere daha çok hukuk, siyaset, iktisat ve sosyoloji alanlarında kullanılmakta olup insanlar arasındaki fikir uyuşmazlıklarının ele alındığı çözüm odaklı ve ortak bir anlaşmaya ulaşma amaçlı görüşme süreçlerini ifade etmektedir.⁴ Müzakereye, ya belirli bir konu hakkında taraflar arasında uyuşmazlık veya

¹ Mustafa Öztürk, “Serzeniş”, *Karar Gazetesi*, <http://www.karar.com/yazarlar/mustafa-ozturk/serzenis-6893>, Erişim: 06 Mayıs 2018.

² KURAMER tarafından 28.04.2018 tarihinde İstanbul'da İSAM Konferans Salonunda düzenlenen bu seminerde sunulan bildiriler ve yapılan müzakereler *Zâhiri ve Selefi Din Yorumu* (Editör: Sönmez Kutlu, İstanbul: KURAMER, 2018) adıyla kitaplaştırılarak basılmıştır. Ancak KURAMER yetkilileri kitap yayına girerken Öztürk'ün tebliğini müzakere eden Prof. Dr. Ali Rıza Gül'ün yazısını eserden çıkarmıştır.

³ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim: 29 Mayıs 2018.

⁴ Ömür Kızılgöl, “Denetim Uygulamalarında Müzakere Kavramı ve Denetçi İle Müşteri Firma Yönetimi Arasındaki Müzakere Süreci”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 17/1 (2012): 73; Hakan Karakehya

anlaşmazlık bulunduğu ya da tek kişinin halledemeyeceği bir konuda birkaç kişinin bir araya gelerek görüş alışverişi yapması gerektiğinde ihtiyaç duyulur. Ancak tarafların karşılıklı rızaları olduğunda gerçekleşebilecek bir süreç olan müzakere⁵ ahlaki kurallar, etik standartlar, toplumsal değerler, vicdani kriterler ve akli ilkeler doğrultusunda yürütülmesi beklenir. Aksi halde müzakereci inanılabilirliğini ve güvenilirliğini yitirir, etkisini zayıflatır. Yanlış bilgi verme, blöf yapma, yalan söyleme, aldatma, karşı tarafın sosyal ilişkilerine [ve statüsüne] saldırma gibi davranışlar müzakereci etik dışı yönlerini temsil eder ve özellikle uzun vadede oldukça olumsuz neticeler doğurur.⁶

İslam geleneğinde bir Hadis ilmi terimi olarak müzakere, hadisleri ezberlemek için yapılan tekrar faaliyetini, müzakere adı verilen yöntemle rivayette bulunmayı ve hadis talebeleri veya râviler arasında bazı hadislerin yahut bazı hadis konularının mütalaa edilmesini ifade eder.⁷ Bazı bilimsel toplantılarda, özellikle de dini içerikli toplantılarda oturumların önemli bir parçasını adlandırmak amacıyla kullanılan müzakere kelimesi tartışma, değerlendirme ve eleştiri kelimeleri ile aynı işlevi görür, dolayısıyla bazı küçük farklılıklarına rağmen onlarla eşanlamlıdır. Kelimenin değerlendirme ve tartışma ile eşanlamlı sayılmasında itirazı gerektirecek ciddi bir nokta olamaz, fakat eleştiri ile eşanlamlı kabul edilmesinin yerinde olup olmadığı sorgulanabilir. Eleştiri kelimesinde olumsuz çağrışımın baskın olması bu itirazın kaynağı olarak değerlendirilebilir. Ne var ki günümüzdeki bilimsel toplantıların tekniği bakımından bunu tartışmak çok da anlamlı değildir; zira kelimenin artık eleştiri yerine de kullanıldığı görmezden gelinemeyecek bir gerçektir.

Bilim çevrelerince daha fazla tercih edilen eleştiri kavramı, en basit tanımıyla bir insanı, bir eseri veya bir konuyu hem doğru hem de yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla yapılan bir inceleme işidir.⁸ Daha teknik bir anlatımla eleştiri, sanatsal, edebi ve bilimsel eserleri inceleyerek onları değerlendirme ve onlar hakkında bir hükme varma sanatı⁹ şeklinde tarif edilir. Sanat olma vasfı daha çok anlatım, üslup ve etikle ilgili olan eleştiri süreçlerinde bir fikir veya eser sahibi bir de onu değerlendiren bulunur. Eser veya fikir sahibinin müzakereciye verdiği cevap ile daha başkalarının bunlara ilişkin ilmi değerlendirmeleri de eleştiri sürecinin bir parçasıdır. Bu anlamda eleştiri eser sahibi ile eleştirmenin ana unsurlarını oluşturduğu çok yönlü fikirselsel bir sürece dönüşür.

Eleştiri faaliyetinde bir eserin tahlil edilip değerlendirilmesi, olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konması, teknik, üslup ve içerik bakımından incelenmesi, dilsel, anlamsal ve yapısal kusurlarının belirlenmesi, yazarının muaheze edilmesi, benzer eserlerle karşılaştırılması, fikirselsel örgüsündeki akıl yürütme ve metotların irdelenmesi, derinlerindeki gaye ve niyetlerin meydana çıkarılması, eksik bırakılmış yönlerine işaret edilmesi gibi ameliyeler gerçekleştirilir.¹⁰ İşbu ameliyeler eleştirmenin görevlerini ana hatlarıyla tanımlamaktadır.

Demek oluyor ki adına ister müzakere ister değerlendirme ister eleştiri densin, bu tabirlerin kapsadığı işlemler akademik hayatın olmazsa olmazıdır. Bilimsel çalışmalar onunla çözümlenip değerlendirilir, hataları giderilir ve olgunlaştırılır. Böyle olması bu etkinliğe bilimsel bir nitelik kazandırır. Bu akademik etkinlikte amaç, mümkün olduğunca tutarlı değerlendirmelere, sağlam eserlere ve sağlıklı sonuçlara ulaşmaktır. İlmî toplantılarda tebliği değerlendirmesi için eleştirmen veya müzakereci tayin edilmesinin, kitap veya makale basımından önce hakemin onayına ihtiyaç duyulmasının, tez

- Asuman İnce Tunçer, "Ceza Muhakemesinde Hükme İlişkin Müzakere Ve Oylama", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 8/31 (Temmuz 2017): 119.

⁵ Kızılgöl – İnce Tunçer, "Denetim Uygulamalarında Müzakere Kavramı", 73.

⁶ Ahmet Erkuş, "Çalışanların Müzakere Etiği Algılamaları ve Müzakere Sürecindeki Davranışlarına Etkileri", *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 16/1 (2009): 3-6.

⁷ İbrahim Hatiboğlu, "Müzâkere", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 233.

⁸ Türk Dil Kurumu, "Güncel Türkçe Sözlük", Erişim: 31 Mayıs 2018, <http://www.tdk.gov.tr>.

⁹ Yakup Karasoy, "Eleştiri Nedir, Bağa Destursuz Girenler Nasıl Eleştirilmelidir?", *Selçuk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi* 17 (2005): 2.

¹⁰ Mahfuz Zariç, "Yeni Eleştiri Kuramından Akademik Eleştiri Yöntemine", *International Journal of Languages' Education and Teaching* 3 (2014): 100-101.

savunmalarında veya akademik yükseltmelerde jüri atanmasının temel nedeni de aslında budur. Bu görevlerden birini kabul eden bir bilim insanının yazarla arasındaki kişisel münasebetlerini, yazarın sosyal statüsünü, ideolojisini, mesleğini ve sair her şeyini bir kenara bırakarak yalnızca ilmi çalışma üzerine yoğunlaşması akademik etik gereğidir. Sağlıklı bir netice de yine ancak böyle bir metotla elde edilebilir.

Eleştiri olumlu ve olumsuz neticeleri olabilen, dolayısıyla da sorumlu davranış gerektiren ciddi bir iştir. Ciddi bir eleştirmenin dört önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi, metne saygının ve onu çözümlemenin bir gereği olarak belli düzeyde bir donanımla metni okuyup anlamış olması; ikincisi, kılavuzluk yapabilmesi ve güven verebilmesi için metni değerlendirebilmesi; üçüncüsü, bilgiye dayanması, haddini aşmaması, ikiye bölünmüş ve didikleştiren olmaması, bilakis dürüst ve iyi niyetli olması; dördüncüsü de insanlara ışık tutabilmesidir.¹¹

Kuramsal açıdan eleştirinin “eseri yazıldığı dönem ve sosyal çevreyle ilişkilendiren, eseri yazarıyla ilişkilendirip izaha çalışan, eseri okurla ilişkilendirip değerlendiren, bir de edebi eserin kendisini gaye edinen ve merkeze alan yaklaşımlar olmak üzere,” dört ana türü mevcuttur. Bunlardan birincisiyle Tarihsel, Sosyolojik ve Marksist Eleştiri yöntemleri; ikincisiyle Psikoanalitik Eleştiri anlayışı; üçüncüsüyle Yeni, Yapısal ve Arketipçi Eleştiri türleri; dördüncüsüyle de İzlenimci ve Okur Merkezli Eleştiri çeşitleri kastedilir.¹²

Hangi kuramsal türü tercih edilirse edilsin, eleştiri her türlü metne uygulanabilir niteliktedir. Uygulama açısından bakıldığında eleştirinin yapıcı olanları kadar yıkıcı türlerinin de olduğu bir vakıdır. Eleştiride belli bir bilgi birikimi, inancı ve dünya düşüncesiyle eleştirmen de aslında salt tarafsız değildir, olamaz da. Fakat art niyet taşımayan bir eleştirmen, kendini politik ve ideolojik eleştiri bataklığından kurtarabilir, hiç kabul etmediği görüşleri içeren metinleri bile bir eserin taşıması gereken akademik kriterler zaviyesinden hareketle onaylama erdemi gösterebilir. Çünkü bilir ki farklı görüş, tercih ve yönelimlere kapı aralanabilmesi ve gelişimin gerçekleşebilmesi için her akademik çalışma özerk olmalıdır ve öyle kalmalıdır. Kendine böylesine önem atfedilen bir metnin olumlu ve olumsuz yönleri, bir yandan metni öğelerine ayırarak anlamaya dayanan dikey okuma ve metnin yapı katmanlarını ortaya çıkarmaya, onu anlatmaya, eleştirel yazmaya dayanan yatay okuma metotlarıyla, diğer yandan dikey yönde tündengelemlerle başlayan çözümleyici, yatay yönde ise tümevarımla devam eden toparlayıcı ve yeniden inşacı okuma yöntemleriyle vs. yollarla metne odaklanmak suretiyle tenkidi sanatsal organik bir bütüne dönüştüren Akademik Eleştiri vasıtasıyla mümkün olduğunca objektif bir biçimde ortaya konabilir.¹³

Esas itibarıyla eleştiri, bilim, sanat, düşünce ve edeple örülmüş bir edebiyat türü olmasına rağmen,¹⁴ günlük hayat içinde yergi ya da övgü şeklinde karşılık bulabilmekte, büyük ölçüde de hakaretle eşdeğer olarak algılanabilmektedir.¹⁵ İçerisinde aşırıya kaçmayacak ve metne kendi karakterini hakim kılmayacak bir oranda yergi, övgü ve iğneleme bulursa da hakikatte eleştiri bunlardan çok farklı bir olgudur. Edebiyatımızda “bir kimseyi incitmek, üzmemek, ısırarak, yıpratmak, gülünç duruma düşürmek amacıyla söylenen alay, hakaret, küfür ve yerme içerikli lirik şiir ya da düz yazıya” hiciv adı verilir.¹⁶ Her ne kadar hicvi eleştirinin bir türü olarak görenler var ise de yazısını bu seviyeye indirgemiş olan kişiler eleştirmen olarak adlandırılmaz. Zira eleştiri alay, hakaret ve küfür ifadeleri içermez. Eskiden

¹¹ Ahmet İnam, Hüseyin Cöntürk ve Eleştirmenin Dört Özelliği, Erişim: 18 Temmuz 2018, <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/conturk.htm>.

¹² Zariç, “Yeni Eleştiri Kuramından Akademik Eleştiri Yöntemine”, 101-102.

¹³ Akademik Eleştiri Yöntemi hakkında bk. Zariç, “Yeni Eleştiri Kuramından Akademik Eleştiri Yöntemine”, 114.

¹⁴ Hüseyin Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri (1951-1960)* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 11-14.

¹⁵ Umay Günay, “Sosyal Bilimler-Eleştirel ve Stratejik Düşünce İlişkisi”, *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* 20/80 (2008): 21.

¹⁶ Hasan Çiftçi, “Klâsik İslâm Edebiyatında Hiciv ve Mizah”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 10 (1998): 145.

bunların hepsi eleştirinin hafiften ağıra doğru çeşitlenen tonları olarak görülse de zikrettiğimiz nedenlerle günümüzde bunları artık birbirinden ayırmak gerektiği kanaati hakimdir. Nitekim biraz önce zikrettiğimiz eleştiri çeşitleri arasında hiciv, hakaret vb. basit ve bayağı türler yer almamaktadır.

Şu halde nezaket ve zarafetten, kibarlık ve incelikten, beyefendilik ve görgüden uzak, kaba-saba cümlelerle oluşturulan sözel veya yazılı metinler, bakırın altından farklı oluşu kadar eleştiriden farklı olup hakaret kavramının ilgi alanına girer. İyi dikkat edilmediğinde eleştiri ile hakaret karıştırılsa bile, özellikle yöntem, amaç ve üslup bakımından bu ikisi birbirinden son derece farklıdır. Eleştirinin temel yöntemini bir eserin zayıf ve güçlü yönlerini kanıtlara dayanarak edebi bir üslupla ortaya koymak oluşturur; bu itibarla da ince bir tahlil zevkinin ürünü olup güçlü ve niteliklidir. Oysa hakaret sorumsuz, hoyrat ve küfürbaz cümlelerde tahammülsüzlüğün, hoşgörüsüzlüğün, kibrin ve kabalığın bir dışavurumu olarak kendini gösterir; bu itibarla da hadsizliğin, saygısızlığın ve ukalalığın dik alasıdır. Haksızlık yapmaktan başka bir yararı bulunmayan böyle bir üslup, bırakalım bir bilim insanını, ortalama bir insanın bile kullanmaktan hayâ edeceği kadar bayağı bir tatmin biçimi olmaktan öteye geçemez.

3. SERZENİŞİN HAKARETE TAHVİLİ

Yazımızın bu noktasında Sayın Öztürk'ün *Karar Gazetesi*'nde yayınlanan "Serzeniş" başlıklı yazısına değinmemiz gerekiyor. Öztürk, yazısının başlığını Hakan Atalay adlı genç bir ilahiyat araştırmacısının kendisine ithafen yazdığını iddia ettiği *Serzeniş* başlıklı şiirinden alıyor. Günümüzdeki yüzeysel ilim anlayışını hicvetme, ilim ehlinin söylediklerini dahi anlayamayan –kendi ifadesiyle- rezil ve zelil taifeyi taşlama amacı taşıyan bu şiirin edebi eleştirisini Edebiyat eleştirmenlerine bırakıyoruz. Fakat burada bizi ilgilendiren Öztürk'ün bu şiirde yer alan genel eleştiri ifadelerini amacı dışına çıkararak tebliğinin müzakeresini yapan bilim adamına ve hatta Türkiye'de ilahiyat ilimleriyle iştigal eden bütün bilim insanlarına karşı hakaret malzemesi olarak kullanmasıdır.

Öztürk yazısına, "İlim âleminde, anlam ve çağrışım itibarıyla en güzel, en sıcak kelimeler ve kavramlardan biri, müzakere. Çünkü müzakere her şeyden önce müşareket, müştereklik, işteşlik belirtir." cümleleriyle müzakerenin önemini vurgulayan iyi bir başlangıç yapıyor. Onun da belirttiği gibi, ilmî faaliyetlerde müzakere en az bildiri kadar önemlidir; müzakereci konuya tebliğciden farklı bir zaviyeden bakarak ufuk açıcı önerilerde bulunabilir, meselenin çok daha etraflı ve olgun biçimde ele alınmasına ciddi katkılar sağlayabilir. Bunlar bizim de yukarıda dile getirdiğimiz hususlardandır.

Ne yazık ki Öztürk, bu güzel girişin hemen ardından tavrını değiştirmeye ve gitgide kabalaşan cümlelerini sıralamaya başlıyor. Öncelikle giriş paragrafındaki ifadelerinin ilmî müzakerenin ideal şekliyle ilgili olduğunu belirten yazar, "Müzakerenin bir de olan şekli vardır ki bu şekil özellikle bizim İlahiyat akademiasında caridir." şeklinde bir geçiş cümlesi ile ilahiyat akademisyenlerini hedef alan oldukça ağır bir suçlamanın kapısını aralıyor. Gerçekten de Öztürk bu cümlesinin ardından, "Hemen her sempozyumda bizzat tanıklık ettiğimiz üzere bizim camiada müzakere daha ziyade çok tuhaf bir hırs, ihtiras, şehvet-i kelim ve kifayetsiz muhterislik meselesi, hatta fırsat bu fırsat modunda bir hesap görme psikolojisi ve dahi kırmızı görmüş boğa psikolojisiyle icra edilen bir köylülük ameliyesidir."¹⁷ diyerek ilahiyat alanına yönelik suçlamalarını toptancı bir mantıkla ağır bir hakarete dönüştürüyor, yazısına başlık yaptığı "Serzeniş"i hakarete tahvil ediyor.

Diğer bilim alanları gibi ilahiyat alanında da eleştiri ve müzakerenin iyi ve kötü örneklerine rastlamak elbette mümkündür. Keza akademik yazılar arasında da muhtelif kusurlarla muallel örnekler bulunabilir. Eleştiriye hak eden, dolayısıyla eleştirilmesi zaruri olan bu tür eserlerdeki hata ve kusurları konu alan yazılar yazmak eleştirel bakışın bir gereğidir. Hatta bilimsel kriterleri iyi derecede karşılayan ilmi eserde bile hatalı ve kusurlu yönlerin bulunduğu iddia edilebilir. Bu noktada bir eleştirmenden iddialarını havada bırakmamasını ve güçlü gerekçelere dayandırmasını beklemek

¹⁷ Öztürk, "Serzeniş".

akademik etik ilkelerinin bir gereğidir.¹⁸ Altı iyi doldurulamayan, ciddi kanıtlarla ispatlanamayan iddialar, sahibini iftiracı konumuna getirir.

Öztürk'ün bizzat katıldığı ve *Serzeniş* başlıklı yazısına konu edindiği *Zâhiri ve Selefi Din Yorumu Sempozyumu*, gerçekten son derece güzel müzakerelerin sunulduğu örnek gösterilebilecek akademik bir platforma dönüşmüştür. İlahiyat akademisyenlerinin yaptığı müzakerelerin yüksek düzeyini bu sempozyumun kitaba dönüştürülerek basılan nüshasında müşahade etmek mümkündür. Bu müzakerelerde hiç kimse hırs, ihtiras ve şehvet-i kelim peşinde koşmadığı gibi, onun diğer suçlamalarının muhatabı olacak bir tavır içerisine de girmemiştir. Keza hiçbir müzakereci “kırmızı görmüş boğa psikolojisiyle icra edilen bir köylülük ameliyesi” yakıştırmasını hak edecek derecede bir tavır sergilememiştir. Kendisi duruma bizzat şahit olduğu halde mesnetsiz cümlelerle ilahiyat camiasının tamamını karşısına alabilmesi, yazarın şecaat arz edeyim derken gözünü iyice kararttığını, gerçekleri inatla görmezden geldiğini, sözün şehvetine kapıldığını, ihtiraslarına yenik düştüğünü, itidalden ve akıselimden uzaklaştığını göstermeye kâfidir. Aynı zamanda haddini çok aşan ifadeleri onun manipülasyon peşinde koştuğunun da ipuçları niteliğindedir.

4. İFTİRALAR VE GERÇEKLER

İlmi faaliyetlerde eleştiri iyi niyetle ve usulüne uygun olarak yapılması şartıyla her zaman fayda sağlar. Fakat yukarıdaki bilgiler Sayın Öztürk'ün eleştirisinde böyle bir niyet taşımadığını gayet açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Üstelik ilk cümleleri henüz daha başlangıç mesabesinde ve asıl meseleye giriş için zihinsel bir altyapı hazırlama çabası görünümündedir. Nitekim o, ilahiyatçıları toptancı bir mantıkla müzakerelerinde hırs, ihtiras, şehvet-i kelim, kifayetsiz muhterislik meselesi ve köylülük ameliyesi içerisinde olmakla suçladıktan sonra sözü asıl konuya getiriyor ve adı geçen sempozyumda sunduğu bildiriye eleştiren müzakereciyi şu cümlelerle hedef alıyor:

Müzakere geleneğimiz “kifayetsiz muhterislik” kadar, salt “kifayetsizlik” illetiyle de mualleldir. Sözelimi, tebliğci bir ekol ya da mezhebin İslam düşünce tarihindeki izdüşümlerini irdeler ve bu konuda müzakereciden ilmi/fikri katkı bekler; ama bir de bakarsınız ki müzakereci zat kendisine ayrılan sürenin neredeyse tamamını, bir Türkçe öğretmeninin kompozisyon sınav kâğıtlarını okuma tarzından farksız değerlendirmelerle heder eder. Yani müzakere etmekle yükümlü olduğu bildirideki fikir örgüsünü anlamaktan aciz oluşunu, metindeki virgül, noktalı virgül eksikliklerini tespitle kapatmayı hedefler ve nihayet kendince altın vuruş olarak gördüğü, “Tebliğci konuyu anlamamış” mealindeki bir spot cümleyle tebliğcinin defterini dördüğünü zanneder.¹⁹

Gerçeği bir defa daha ortaya koyma sadedinde belirtmeliyiz ki kriterleri karşılamayan müzakere ve hatta ilmi yazı örneklerine her alanda olduğu gibi bu alanda da zaman zaman rastlanabilir. Bir alan hakkında geneli görmeyip de bunlara bakarak kesin ve keskin yargılara ulaşmak o alana yapılabilecek en büyük haksızlık, o alanda çalışan bilim insanlarına yöneltilebilecek çirkin bir iftiradır. Zira bu alandaki bilim insanları Öztürk'ün iddia ettiği gibi muhterislik ve kifayetsizlik illetleriyle muallel bir müzakere ve eleştiri geleneğine sahip değildir. Alandaki müzakere ve eleştiri örnekleri iddia sahibini doğrulamamakta, onun zannettiği gibi bir gelenek kesinlikle oluşturmamaktadır. İddia sahibinin iddiasını “hemen her sempozyumda bizzat tanıklık ettiğimiz” şeklinde bir kayıtla güçlendirmeye çalışması ise belki birkaç münferit olayı tanımlayabilir, ama geneli ifade sadedinde tamamen hilafı hakikat bir beyandır. Tebliğcilerin ve müzakerecilerin gayet seviyeli olan konuşmaları KURAMER tarafından tamamen kayıt altına alındığı halde Öztürk'ün bu kadar gerçek dışı beyanlarda bulunması karşısında ne demek lazım geldiğini tespitle güçlük çekiyoruz.

Sayın Öztürk “fırsat bu fırsat modunda bir hesap görme psikolojisi ve dahi kırmızı görmüş boğa psikolojisiyle” demek suretiyle meseleyi psikolojik boyuta taşıyarak kendisini masum, müzakerecisini ise suçlu göstermeye çalışıyor. Fakat bunu yaparken herhangi bir kanıt göstermiyor. Eğer

¹⁸ Bu etik ilkeler ve ihlalleri hakkında bk. [YÖK Bilimsel Araştırma ve Etik Yönetmeliği \(yok.gov.tr\)](http://yok.gov.tr) Erişim: 06.07.2021.

¹⁹ Öztürk, “Serzeniş”.

müzakerecisi gerçekten onun bu suçlamasını hak edecek bir söz sarf etseydi, hiç olmadık yerlerden bile delil üretmeye çalışan ve ufak bahaneleri bile saldırı aracı yapan Öztürk bunu mutlaka zikreder ve müzakereci aleyhine kullanırdı. Onu bu kadar kızdıran şey müzakerecinin bilimsel sınırların dışında herhangi bir söz söylemesi değil, tebliğinin kaynaklardan veri almaya kadar giden önemli hatalara sahip olduğunu ima etmesi, yazım teknikleri yönünden ise güncel kriterleri sağlamadığını açıkça dile getirmedir. Onun bunu “tebliğci konuyu anlamamış” şeklinde özetleyerek isyan etmesi de zaten daha başka bir anlam taşımıyor.

Anlaşıyor ki Sayın Öztürk yanlış yapabileceğine zerre kadar ihtimal vermiyor, eleştiriden nefret ediyor, yazısındaki hata ve eksiklerin söylenmesine tahammül edemiyor, böyle bir şeyi gururuna yediremediği için de saldırganlaşıyor. Değerlendirmeye çalıştığımız *Serzeniş* başlıklı yazısının sadece yukarıya alıntıladığımız kısmı bile onun cümlelerindeki kendini beğenmişliği, tepeden bakmayı, büyülenmeyi, üstünlük taslamayı ve başkalarının yaptıklarını önemsememeyi gözler önüne sermektedir. Aşağıda değineceğimiz “kör taklit...” şeklindeki ifadeleri ise durumu daha vahim bir hale getiriyor. Biz bir psikoloji uzmanı değiliz, ama Öztürk’ün meseleyi psikolojik alana çekmesi bize küçük de olsa bir hak veriyorsa –ki kanaatimizce veriyor- Psikologların böylesi bir ruh halini ifade etmek üzere narsistlik veya megalomanlık kavramlarını kullandıklarını belirtmekle yetinelim.²⁰

Öztürk’ün kifayetsizlik (yetersizlik) ve muhterislik suçlamalarına gelince, öncelikle şunu belirtmeliyiz ki her akademik çalışma dayandığı kaynaklar, bu kaynaklardan yararlanırken kullanılan yöntemler, içerdiği bilgi ve değerlendirmeler, fikirsel kurgusunu oluşturan akıl yürütme biçimleri, metinsel örgüsünü oluşturan yazım teknikleri bakımından kifayetsizlik düzeyde mi, değil mi diye elbette irdelenebilir. İlmî toplantılarda bu işi müzakereci, tartışmacı veya eleştirilen olarak isimlendirilen kişi yapar. Sadece tebliğci değil, müzakereci de değerlendirmelerinde hataya düşebilir. Yazar veya müzakereci araştırmasında hata edebileceği gibi, kifayetsiz de olabilir. Bunları ortaya koymanın güzel yolları vardır. Olgun bir bilim insanından müzakerecisini kifayetsizlikle ve muhterislikle suçlaması değil, müzakeresinde onun kifayetsizliğine ve ihtirasına kanıt olan şeyler ne ise onları göstermesi beklenir. Oysa Öztürk böyle yapmıyor, müzakerecinin herhangi bir cümlesini zikredip de eleştirisini onun üzerine bina etmiyor. Bunun yerine yel değirmeni ile savaşan Don Kişot gibi hayali düşman üretiyor, saldırgan ve sansasyon oluşturuvcu cümlelerle hedef saptırıyor, asıl meseleye bir türlü girmiyor.

Yeterlilik denilince akla hemen literatürün doğru incelenmesi, verilerin doğru ve tarafsız yansıtılması, toplanan bilgilerin tutarlı analiz edilmesi, delillerin yerinde kullanılması, akıl yürütme biçiminin sağlam ve tutarlı olması, kompozisyonun sistematik yazılması, dipnot ve kaynakçanın genel geçer kriterlere uygun hazırlanması, problemin usulünce çözülmesi, sonuçların bilimsel ve ikna edici olması gibi bir akademik çalışmada bulunması gereken temel özellikler gelir. Daha da artırılabilir bu özellikler, bir yandan bir araştırmanın güvenilirliğinin, geçerliliğinin ve kabul edilebilirliğinin de temel ölçütlerine işaret ederken, diğer yandan da ciddi bir bilimsel çalışmanın zahmetini gözler önüne serer. Zira gerçekleri bulmak oldukça zahmetli bir iştir; sarp yolları aşmak için büyük zorluklara katlanmak gerekir.

Kifayet aramakta Sayın Öztürk’ü sonuna kadar haklı görmek gerekir; zira yeterli olma keyfiyeti ilmi yazıların olmazsa olmazıdır. O kifayetsizlik nitelendirmesiyle genelde ilahiyat alanının tamamına yönelik suçlama yöneltse bile özelde müzakerecisini hedef alıyor. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi o yazısında bu hususta kendisini destekleyecek küçük bir kanıt dahi gösteremiyor; yalnızca günümüzdeki ilmî müzakerelerin “reel düzlem açısından ne yazık ki büyük ölçüde dilek ve temenniden ibaret” kaldığından şikayet etmekle yetiniyor.²¹ Ne var ki kendisinin tebliğci olarak katıldığı sempozyumda iddiasının aksine müzakerelerde sunumlara ilişkin müzakerelerdeki iyi niyetli

²⁰ Bu iki kavram hakkında bkz. Kürşat Yıldırım, “Megalomani”, <https://www.psiko.gen.tr/megalomani.html>, Erişim: 10.08.2021.

²¹ Öztürk, “Serzeniş”.

eleştiriler dilek ve temennilerden çok daha fazladır. İلمي toplantılarda dilek ve temenniler bile aslında çoğu kere eleştirinin farklı biçimlerde tezahüründen ibarettir.

5. NEZAKETSİZLİĞİN SAHÂBEYE YÖNELEN BOYUTU

Önceki bölümler Öztürk'ün *Serzeniş* başlıklı yazısının karakterini yeterince ortaya koyuyor. Fakat mezkûr yazısındaki nezaketsiz, suçlayıcı ve kaba tavrının bir tarz mı, yoksa anlık bir öfkenin eseri mi olduğunu anlamak amacıyla biraz da onun *Zâhiri ve Selefi Din Yorumu Sempozyumunda* sunduğu ve değerlendirdiğimiz yazısını yazmasına neden olan tebliğine göz atmak yerinde olacaktır. Ancak tebliğinin tamamını ele almak makalemizin amacını ve sınırlarını aşacağından, biz burada onun tebliğinde yalnızca suçlayıcı ve tahkir edici yazım biçimine dair örnekler aramakla yetineceğiz.

İslâm düşüncesinde pek çok teorinin, akımın ve mezhebin Hz. Peygamber'in sahâbilerine dayandırılmaya çalışılması ilmi bir gelenektir. İلمي ölçüler içerisinde kalındığı sürece bunda bir sakınca yoktur. Öztürk de Zâhîrîliğin köklerini sahabe arasında arıyor. Fakat bunu yaparken “İslam ilim ve düşünce tarihinde Zâhîrîlik çok köklü bir gelenektir. Bu gelenekte Kur'an ve Sünnet'in nasıl anlaşıldığına dair ilk ve primitif örneklere sahabe devrinde rastlanabilir.”²² cümlelerini sarfederek Hz. Peygamber'in bazı sahâbileri hakkında “ilk ve primitif örnek” tabirini kullanıyor. Bir İslam araştırmacının böyle bir nitelendirme yapması tam bir talihsizlik ve sorumsuzluk örneğidir, bir o kadar da kışkırtıcıdır. Araştırmacıların ve bilim insanlarının böylesi haksız ve aşağılayıcı, dolayısıyla da tepki çekmesi kaçınılmaz olan ifadelerden uzak durmaları gerektiği izahından varestedir.

Gerçi Öztürk, sempozyumda müzakerecisinin eleştirisi üzerine olmalı ki sahâbiler hakkındaki nitelendirmelerini “Zâhîrî okuma ve anlamının ilk, iptidai, yani henüz tam şekillenmemiş ve sistemleşmemiş örneği” anlamında kullandığını belirterek²³ zahiri kurtarmaya çalışıyor. Fakat doğrusu, bu bir açıklama değil, tam bir yanıltma örneğidir; zira belirttiği anlamlara gelen “ilk” kelimesini zikretmesi yeterli iken, üstelik “sistemleşmemiş” kelimesi ekleyerek kastını açıkça anlatması mümkün iken bir de “primitif” kelimesini kullanması, cümlesinde “ilk” anlamından daha ilerisini kastettiğini gösteriyor. Ayrıca beyanını doğru kabul etsek bile “primitif” kelimesinin Türkçedeki kullanımını kendisini doğrulamıyor. Çünkü İngilizce asıllı olan primitif (*primitive*) kelimesi Türkçede sıfat olarak “ilk ve iptidai” anlamında değil, “ilkel” manasında kullanılıyor. Sadece Veterinerlik biliminde “ilkel” anlamının yanı sıra “ilk” anlamında da kullanılabilir.²⁴ Görülüyor ki Öztürk maalesef yine saldırı, çarpıtma ve gerçek dışı beyan peşinde koşuyor.

Sayın Öztürk, Zâhîrî gelenekte Kur'an ve sünnetin nasıl anlaşıldığına dair ilk ve primitif şekillere Abdullah b. Ömer (ö. 73/693) ile Adî b. Hâtim'in (ö. 67/686) bazı tavırlarını örnek gösteriyor. Mesela İbn Ömer hakkında “birçok rivayette belirtildiğine göre Hz. Peygamber'in sünnetine harfiyen uymak amacıyla onun namaz kıldığı yerleri öğrenip oralarda namaz kılmış, yürüdüğü yollarda yürümüştür. Yine Hz. Peygamber'in selamlaşma konusundaki tavsiyesine uymak için, hiçbir işi olmadığı halde sokağa çıkıp yolda karşılaştığı herkese selam vermiştir. Hz. Peygamber'in her yaptığını aynen yapma hususundaki titizliğinden dolayı kimi zaman yadırganmış, akıl sağlığından dahi kaygılanılmıştır.”²⁵ ifadelerini kullanıyor.

Öztürk bu abartılı ifadeleriyle önce okuyucuyu hiç olmaması gerektiği kadar yönlendiriyor, onun zihnini sersemletiyor, sözlerini kabule hazır hale getiriyor, sonra da iddialarını ve çarpıtmalarını sıralıyor. Oysa İbn Ömer onun iddiasındaki gibi bir sahâbî değildir, onun akıl sağlığından şimdiye kadar herhangi bir kişi şüphelenmemiştir, kendisinin kaynak olarak gösterdiği İbnü'l-Esir (ö. 630/1233) de böyle bir ithamda bulunmamıştır. Öztürk'ün iddiasına delil olarak gösterdiği metin

²² Mustafa Öztürk, “Zâhîrî-Literalist Anlayışın İslam Düşüncesindeki ve Çağdaş Selefilikteki İzdüşümleri”, *Zâhiri ve Selefi Din Yorumu*, Editör: Sönmez Kutlu, İstanbul: KURAMER, 2019, s. 296-297.

²³ Öztürk, “Serzeniş”.

²⁴ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, Erişim: 06 Mayıs 2018, <http://www.tdk.gov.tr>.

²⁵ Öztürk, “Zâhîrî-Literalist Anlayış”, 297.

şöyledir: “İbn Ömer Allah’ın Peygamberi’nin sünnetine öyle çok uyardı ki onun konakladığı yerlerde konaklar, onun namaz kıldığı her yerde namaz kılardı. Hatta Peygamber [vaktiyle] bir ağacın dibinde konaklamıştı; İbn Ömer de kurumasin diye o ağacı sulamayı taahhüt etmişti.”²⁶

Görüldüğü gibi, İbnü’l-Esîr’in anlatımında İbn Ömer’in akıl sağlığından zerre kadar söz edilmiyor, sadece sünnete bağlılığı örneklendiriliyor. Öztürk’ün iddiasına dayanak olarak gösterdiği Zehebî (ö. 748/1348) ise önce İbn Vehb’in (ö. 197/813) “İbn Ömer Allah’ın Peygamberi’nin (SAV) emrine, hadislerine ve haline öyle uyardı, buna o kadar önem verirdi ki verdiği bu önem sebebiyle onun aklından endişe edilirdi.” dediğini eserine alıyor, sonra da İbn Ömer’in azatlısı Nâfi’nin (ö. 117/735) “İbn Ömer’i Allah’ın Peygamberi’ne (SAV) uyarken görseydin, ‘Bu delidir.’ derdin.” dediğini naklediyor. Zehebî eserinde daha başka benzer birkaç örneğe daha yer veriyor.²⁷

Zehebî, zikrettiğimiz örnekleri İbn Ömer’in Hz. Peygamber’e bağlılığındaki ve dindarlığındaki hassasiyeti anlatmak maksadıyla yapıyor, hiçbir şekilde onu yermek veya Zâhirî göstermek gibi bir amaç taşımıyor. Öte yandan o, ilginç bir biçimde Şa’bî’nin (ö. 104/722) “Bir sene boyunca İbn Ömer’in sohbetlerine katıldım, Hz. Peygamber’den bir hadisten başka bir şey söylediğini duymadım.” şeklindeki sözünü de aktarıyor.²⁸ Fakat Sayın Öztürk bunları cımbızlıyor, yalnızca almak istediği bilgileri alıyor, yorumlarını onlar üzerinden yapıyor, onları müelliflerinin zikrediş amaçları dışında kullanıyor, diğer bilgilere hiç bakmıyor ve meseleye bütüncül yaklaşmıyor. Böyle yapınca da okuyucunun zihninde karikatür gibi bir İbn Ömer canlandırmış oluyor. Bu, ashabın fakihleri arasında mümtaz bir yeri bulunan, Müslümanların sorunlarını çözmek için altmış yıl boyunca fikir üreten, en çok fetva veren yedi sahâbîden biri olan, sahâbenin yaşlıları vefat ettikten sonra insanların fetva için en fazla başvurdukları iki kişiden biri olan İbn Ömer’i²⁹ itibarsızlaştırmaktan, onunla ilgili gerçekleri tersyüz etmekten başka bir şey değildir.

6. KABALIĞIN VE HAKARETİN ZİRVESİ

Eğer Öztürk amacını aşan yaldızlı yorumlara girmeden zâhirî Kur’an anlayışına dair belirgin örnekleri zikretseydi, bunları alıntılarken ve yorumlarken de akademik ilkelerden ayrılmasaydı, bu tutumu ilmi bir karşılık bulur, itiraz edilebilecek ciddi bir nokta kalmazdı. Çünkü kendisinin de epeyce örnek üzerinden dile getirdiği gibi,³⁰ bir mezhep olarak Zâhirîliğin değil, ama zâhirî Kur’an ve sünnet anlayışın ilk numunelerine İslam’ın ilk nesilleri içerisinde rastlamak mümkündür. Bunların eleştirel bir bakış açısıyla okunması ve ilmi bir süzgeçten geçirilmesi gerekir. Ancak hemen her konuyla ilgili ilk fikirler gibi bunlar da başlangıç düzeyindedir; fakat aynı zamanda sonradan oluşturulacak fikir ve nazariyelere temel teşkil edecek potansiyele sahiptir. Bu bakımdan bunlar hakkında olumlu veya olumsuz değerlendirmeler yaparken ilmi edebin ve bilimsel haysiyetin bir gereği olarak son derece hassas bir dil kullanılması, saygı sınırlarının kesinlikle aşılması gerekir.

Sayın Öztürk’ün mezkur sempozyumda sunduğu tebliğinde bazı sahâbîlere karşı yer yer amacını aşan bir üslup kullandığına tekrar değinmek gereksiz olur. Sempozyumda müzakereci onu bu hususta uyarıyor, üslubunun hoş olmadığını belirtiyor, onlar hakkında özellikle “primitif” tabirini

²⁶ İzzüddîn İbnü’l-Esîr Ebü’l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü’l-gâbe fi ma’rifeti’s-sahâbe*, Thk. Ali Muhammed Muavvîd – Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, 1994), 3: 338.

وكان كثير الأتباع لآثار رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى إنه ينزل منازلهم، ويصلي في كل مكان صلى فيه، وحتى إن النبي صلى الله عليه وسلم نزل تحت شجرة، فكان ابن عمر يتعاهدها بالماء لئلا تبيس.

²⁷ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed ez-Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, Thk. M. Naîm el-Araksûsî - Me’mûn Sâğircî (2. Baskı, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1982), 3: 213.

ابن وهب: عن مالك، عن حماد بن عمار، عن ابن عمر كان يتبع أمر رسول الله صلى الله عليه وسلم - وآثاره وحاله، ويهتم به، حتى كان قد خيف على عقله من اهتمامه بذلك.

²⁸ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 3: 214.

²⁹ M. Yaşar Kandemir, “Abdullah b. Ömer b. Hattâb”, *DİA*, 1: 127.

³⁰ Öztürk, “Zâhirî-Literalist Anlayış”, 297-298.

kullanmaması gerektiğini belirtiyor. Fakat o, KURAMER'in kayıtlarında da görüleceği üzere müzakerecinin bu değerlendirmesini şiddetle reddediyor, gayet asabi ve hırçın bir tavır sergiliyor, bir ilim insanına yakışmayacak şekilde galiz ifadeler kullanarak salonu terk ediyor ve salonu şoka uğrattırıyor. Onun sergilediği bu kaba tavır üzerine sempozyumu düzenleyen kurumun müdürü izleyicilerden özür dilemek zorunda kalıyor.³¹

Ne var ki Öztürk bu kadarla yetinmiyor, Karar Gazetesi'ndeki yazısında gayet kaba, asabi ve hırçın tavrını sürdürüyor, hatta çirkinliği ağır hakaret boyutuna taşıyor. Müzakerecinin değerlendirmesini "Sen sahabeye ilkel dedin" şekline çevirdikten sonra "işte tam bu kertede keçileri kaçırmak mukadder hale geldi." ifadesini kullanıyor. Hemen akabinden de "Her neyse, o gün orada, bütün bu garabetlere tanıklık eden birçok genç İlahiyatçı araştırmacıdan biri, iki gün önce şahsıma ithafen kaleme aldığı bir şiir gönderdi. 'Serzeniş' başlıklı şiir, o gün orada yaşadıklarımız da dâhil ilim camiamızın umumi manzarasını şöyle tasvir ediyordu." cümleleriyle Ar. Gör. Hakan Atalay'ın şiirini naklediyor ve şiirde geçen "kör taklit[çi], ehl-i taassup, sığ [kişi], mesnetsiz delil [ileri süren], zâhirîliği ayıltan, ezberci, niyeti-gayeyi göz ardı tutan, söz çarpıtan, cahil, usul-yöntem anlamayan, maksat-bağlam tınlamayan, boş kelim söyleyen, körkütük gafil, rezil üslup [sahibi], önyargılı, kötü zan besleyen, idraki (anlayışı) zelim [kimse], tahsilsiz tahsil [sahibi]" vb. ağza alınmayacak hakaretleri müzakereciye isnat ediyor.³²

Bizim tarihimizde hicvin bile bir edebi ve bir seviyesi vardır. Doğrusunu söylemek gerekirse, Atalay'ın ifadelerinden –bırakalım bir bilim insanını- zerrece insan vasfı taşıyan bir kişinin bile yüzünün kızarması gerektiğini söylersek durumun vahametini belki gözler önüne sermiş olabiliriz. Bir araştırma görevlisinin ilmi serüveninin henüz başlangıcında bu kadar tarafgir olup başkalarını kör taassupla suçlayabilmesi, kendine hakim olamayarak daha ağır hakaretler yapabilmesi, bu denli seviyesiz bir dil kullanabilmesi, edep ve terbiye sınırlarını bu kadar aşabilme cesareti gösterebilmesi ülkemizdeki dini ilimlerin geleceği açısından oldukça düşündürücüdür. Düşündürücü olan diğer bir husus da Öztürk'ün, adı geçen Araştırma Görevlisini uyarlamaması, meselenin içine çekmesi ve kendisine özel olarak gönderilen mesajı yazısında hiç çekinmeden kullanmasıdır.

Sayın Öztürk'ün şiir dediği bir müsvedde üzerinden müzakereciye bu kadar galiz ve yüz kızartıcı ifadelerle saldırmasının yegâne nedeni, sunumuna onun bazı noktalardan eleştiri ve itiraz yöneltmesidir. Kişilik haklarına doğrudan saldırı ve iftira mahiyetindeki bu nitelendirmeler, tipik bir çamur atma ve karalama psikolojisinin dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Müzakerecinin kendisine yönelik hiçbir incitici cümlesi bulunmadığı ve bütün konuşmalar KURAMER'in görevlileri tarafından kayıt altına alındığı halde, Öztürk'ün böyle bir haleti ruhiye içerisine girmesi muvazeneyi iyice yitirdiğinin açık bir tezahüründen başka bir şey değildir. Zira insaf sahibi herkes takdir eder ki ortada hiçbir ciddi neden yokken, sırf bir yazıyı eleştirdiği için hiçbir akademisyene bu kadar ağır hakaretler yöneltilemez, yöneltmemelidir. Onun böylesine aşağılayıcı ve onur kırıcı ifadelerinin insani açıdan da İslami açıdan da mazur görülebilecek bir tarafı yoktur. İlahiyat alanında eleştiriler çok az birkaç istisnası dışında genel olarak seviyeli ve yapıcıdır. Fakat ne yazık ki bazen bağa böyle destursuz girenler olabiliyor. Unutulmamalı ki kendisine çamur atılmakla kimse cahil, sığ vs. olmaz; atasözünde de belirtildiği gibi, kem söz ve kalp akçe yalnızca sahibine aittir. Tarihin arka odaları kendisini dev aynasında gören nice megalomanın oluşturduğu çöplüklerle doludur.

SONUÇ YERİNE

Adına ister müzakere ister eleştiri ister tartışma denilsin, akademik bir eser hakkında değerlendirme yapmak bir ahlak ve incelik, edep ve terbiye, görgü ve adap işidir. Akademik süreçlerde birincisi ne kadar gerekli ise ikincisi de o kadar, hatta daha fazla gereklidir. Bilimsel serüvende eleştiri de eleştiriye verilen cevap da eserleri geliştirici ve olgunlaştırıcı bir fonksiyona sahiptir. Eser veren her

³¹ Öztürk'ün tavrına bahsi geçen seminere katılan herkesin şahit olması bir yana KURAMER görevlileri yapılan bütün konuşmaları ve yaşanan her şeyi kayıt altına almışlardır.

³² Öztürk, "Serzeniş".

bilim insanı hem eleştiri yapabilmeli hem de kendisine yönelik eleştirileri hazmedebilmelidir. Ancak bir bilim insanı eleştirisinin hakarete dönüşmemesi için azami gayreti de göstermelidir. Zira esas olan, kırıp dökerek kin ve düşmanlık üretmek değil, kubbede çözüm odaklı hoş sedalar bırakabilmektir. Bir Üniversite Hocası görüş açıklama ve eleştiri getirme ile hakaret etmeyi birbirinden ayırabilmeli, eleştirilerinde nezaketi ve zarafeti elden bırakmamalıdır.

Maalesef Mustafa Öztürk “Serzeniş” başlıklı yazısında *Zâhirî ve Selefî Din Yorumu Sempozyumunda* kendisine bazı eleştiriler yönelten müzakereciye karşı kullandığı yüz kızartıcı ve saldırgan ifadeler akademik teamüllerin bize öğrettiği etik kuralların maalesef çok dışında kalıyor. Öztürk bu yazısında eleştiri yapmıyor, açıktan açığa hakaret ediyor; *Karar Gazetesi* de bu hakaret cümlelerini köşe yazısı diye yayınlıyor. Bir üniversite hocasının, özellikle de bir din araştırmacısının ağzından son derece ağır ve galiz ifadelerin çıkmış olmasını meslektaşlıkla bağdaştırmak mümkün olmadığı gibi, insanlık, insan onuru, din kardeşliği gibi ortak değerlerle uzlaştırmanın da imkânı yoktur. Doğrusunu söylemek gerekirse sözün bittiği noktada bulunuyoruz. Müzakerecinin kendine yönelik ait en ufak bir yakışıksız veya küçük düşürücü ifadesi ya da bir hakaret sayılabilecek bir cümlesi olmadığı halde Öztürk’ün bu kadar kin ve nefret içerisinde olmasını ne tür bir psikoloji ile izah etmek mümkün olabilir, bilemiyoruz.

Eleştiri gerçekten ciddi bir sanattır; onu hiciv, karalama ve hakaretin sahip olduğu bayağı üsluptan ayıran birtakım özellikler vardır ki biz bunlara eski tabirle adap diyebiliriz. Bir nevi eleştiri olması hasebiyle eleştiriye verilen cevap da bu adapla müzeyyen olmak durumundadır. Makalesinin müzakeresine adı geçen yazısıyla cevap veren Öztürk’ün sergilediği akademik etikten yoksun, edep ve terbiyeden uzak, insani değerleri ve İslami ilkeleri çiğneyen saygısız üslubu gerçekten hayreti muciptir. Böyle bir üslup –bırakalım İslam ilimlerinin içinde olan bir akademisyeni- kalem ehli olan hiç kimseye yakışmaz. Onun söz nezaketinden ve yazı zarafetinden hayli uzak olan bu tutumu hatırlara “İllâ Edeb! İllâ Edeb!” adıyla bilinen o meşhur şiiri getiriyor. Makalemizi, Öztürk’ün yazısında şiir diye naklettiği müsveddeye karşılık o şiirin bir kısmını zikrederek bitirmemiz isabetli olacaktır:

Edeb bir tâc imiş Nûr-i Hüdâ’dan,

Giy o tâcı emin ol her belâdan.

İlim meclisine girdim, kıldım taleb,

İlim tâ geride kaldı, illâ edeb! illâ edeb!

Edeb iledir nizâm-ı âlem,

Edeb iledir kemâl-i Âdem.

Edeb ehli ilimden hâlî olmaz,

Edebsiz ilim okuyan âlim olmaz.

KAYNAKÇA

Çiftçi, Hasan, “Klâsik İslâm Edebiyatında Hiciv ve Mizah”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, 1998.

Erkuş, Ahmet, “Çalışanların Müzakere Etiği Algılamaları ve Müzakere Sürecindeki Davranışlarına Etkileri”, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/1, 2009.

Günay, Umay, “Sosyal Bilimler-Eleştirel ve Stratejik Düşünce İlişkisi”, *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 20/80, 2008.

- Hatiboğlu, İbrahim, “Müzâkere”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, Thk. Ali Muhammed Muavvîd – Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1994.
- İnam, Ahmet, *Hüseyin Cöntürk ve Eleştirmenin Dört Özelliği*, <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/conturk.htm>, Erişim: 18 Temmuz 2018.
- Kandemir, M. Yaşar, “Abdullah b. Ömer b. Hattâb”, DİA.
- Karakehya, Hakan – Tunçer, Asuman İnce, “Ceza Muhakemesinde Hükme İlişkin Müzakere Ve Oylama”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 8/31, Temmuz 2017.
- Karasoy, Yakup, “Eleştiri Nedir, Bağa Destursuz Girenler Nasıl Eleştirilmelidir?”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 2005.
- Kızılgöl, Ömür, “Denetim Uygulamalarında Müzakere Kavramı ve Denetçi İle Müşteri Firma Yönetimi Arasındaki Müzakere Süreci”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17/1, 2012.
- Özçelebi, Hüseyin, *Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri (1951-1960)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.
- Öztürk, Mustafa, “Serzeniş”, *Karar Gazetesi*, <http://www.karar.com/yazarlar/mustafa-ozturk/serzenis-6893>, Erişim: 06 Mayıs 2018.
- Öztürk, Mustafa, “Zâhirî-Literalist Anlayışın İslam Düşüncesindeki ve Çağdaş Seleflikteki İzdüşümleri”, *Zâhirî ve Selefî Din Yorumu*, Editör: Sönmez Kutlu, İstanbul: KURAMER, 2019.
- Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim: 6 Mayıs 2018.
- Yıldırım, Kürşat, “Megalomani”, <https://www.psiko.gen.tr/megalomani.html>, Erişim: 10.02.2019.
- YÖK, *YÖK Bilimsel Araştırma ve Etik Yönetmeliği*, yok.gov.tr, Erişim: 06.07.2021.
- Zâhirî ve Selefî Din Yorumu*, Editör: Sönmez Kutlu, İstanbul: KURAMER, 2018.
- Zariç, Mahfuz, “Yeni Eleştiri Kuramından Akademik Eleştiri Yöntemine”, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3, 2014.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, Thk. M. Naîm el-Araksûsî - Me'mûn Sâğircî, 2. Baskı, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1982.